

Høringsinnspill til Endringer i straffeloven (samtykke til seksuell omgang m.m.)

I Norge blir 1 av 5 kvinner i Norge utsatt for voldtekt, og 3 prosent av menn. Dette er et alvorlig samfunns-, likestillings- og folkehelseproblem. Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) støtter dermed følgende bestemmelser i det nye lovforslaget:

- Seksuell omgang uten samtykke i ord eller handling er voldtekt (kan straffes med fengsel inntil 6 år).
- Seksuell omgang med noen som i ord eller handling uttrykker at de ikke vil, er voldtekt (kan straffes med fengsel inntil 10 år).

Ombudet mener dette er endringer som vil bringe norsk lov i tråd med grunnleggende rettsprinsipper og menneskerettigheter. Dette vil være samsvarende med anbefalingene fra FNs kvinnekomite, som mener Norge bør endre definisjonen av voldtekt basert på samtykke. Norge er det eneste landet i Norden som ikke har et samtykkebasert straffebud og det er hele 19 europeiske land som har en slik lov. Alle nordiske land som har endret sin voldtektslovgivning de senere årene (Island, Sverige, Danmark, Finland) har lagt en "bare ja er ja"-modell til grunn. Evalueringer av den svenske samtykkeloven viser at samtykkeloven fungerer etter sin hensikt, og at flere voldtektssaker nå ender med dom.

Vi mener forslaget vil styrke rettssikkerheten for den straffeforfulgte og rettsvernet for fornærmede. I en straffesak gjelder en rekke rettssikkerhetsmekanismer for den som er straffeforfulgt. Dette er blant annet uskyldspresumsjonen, kontradiksjon, advokat etter eget ønske, en uavhengig og upartisk avgjørelse innen rimelig tid, retten til å forholde seg taus og ikke minst det svært strenge beviskravet i straffesaker. Disse kravene er grunnleggende menneskerettigheter, som ikke vil bli utfordret av å vedta en klarere lovtekst i voldtektstilfellene. Vi mener tvert imot at en mer treffende lovtekst gjør det enklere for politi og påtalemyndighet å etterforske, vurdere og føre voldtektssaker for retten, slik at flere skyldige dømmes samtidig som uskyldige går fri.

Mange overgrep skjer uten fysisk vold og trusler, samtidig som fornærmede i ord eller handling gir uttrykk for å ikke ville ha seksuell omgang, eksempelvis ved å si nei.

I dag omfattes ikke disse av voldtektsbestemmelsen i straffeloven. Lagmannsretten har for eksempel uttalt om voldtektsbestemmelsen at "[d]et er ikke tilstrekkelig for domfellelse etter bestemmelsen at fornærmede ikke har samtykket, vridde seg unna eller sa stopp" (LG-2013-105162). De fleste i samfunnet vil i dag mene at en slik handling er en voldtekt, men politiet og påtalemyndigheten kan ikke straffeforfølge saken som voldtekt, fordi mangel på samtykke faller utenfor ordlyden i straffeloven. Dette fører til at mange saker henlegges med merknaden "intet straffbart forhold". Det kan oppleves stigmatiserende for fornærmede som har opplevd en krenkelse av sin seksuelle autonomi, og som slik sett har behov for rettssystemets anerkjennelse for at det har skjedd noe straffbart.

En bestemmelse som foreslått kan ha en forebyggende effekt ved å bidra til holdningsendring, og gjøre det enklere å formidle hva voldtekt er. Det er viktig at loven gir uttrykk for det grunnleggende prinsippet om at sex må være frivillig, og at seksuell omgang mellom to parter skal skje ved samtykke, kommunisert gjennom ord eller handling. Et tydeligere straffebud kan gjøre det lettere for den enkelte å forstå hvor grensen for det straffbare går, og slik sett vil den foreslåtte lovteksten i større grad være i tråd med legalitetsprinsippet.

I dag er det svært mange unge som får informasjon om sex gjennom porno og internett. Dette bidrar til en seksualkultur hvor mange unge er usikre på hvor grensene går. Når definisjonen av en straffbar voldtekt samsvarer med den generelle samfunnsoppfatningen av hva voldtekt er, blir det enklere for den enkelte å forstå hva som er ulovlig. Denne harmoniseringen vil også styrke det forebyggende arbeidet mot voldtekt: Med et tydelig regelverk kan lærere med loven i hånd forklare unge at sex krever samtykke, der begge parter tydelig må vise gjennom ord eller handling at de ønsker å delta. Dette er ett av de viktigste grepene vi kan gjøre for å sikre god seksualkultur blant unge, og å forebygge overgrep. Dette er særlig viktig fordi mange seksuelle krenkelser skjer blant ungdom og unge voksne.

I tillegg mener ombudet at:

- At det er positivt at minstestrafen på voldtekt foreslås fjernet, da dette gir domstolene større rom til å vurdere alvorlighetsgrad i enkeltsaker.
- At det er negativt at det settes en foreldelsesfrist på seksuell omgang uten samtykke i ord eller handling, og vi mener denne begrensningen bør fjernes.

Ombudet mener samtidig at det er svært viktig at komiteen tar inn over seg at en ny samtykkebestemmelse i seg selv ikke vil bekjempe voldtekt som samfunnsproblem. Norge har tidligere fått kritikk fra FNs kvinnekomite for de høye tallene knyttet til vold mot kvinner, inkludert voldtekt. Vi mener derfor at innføringen av samtykkebestemmelse må følges opp med tiltakene fra Voldtektsutvalget, og særlig med:

- En målrettet, tverrsektoriell innsats og det bør prioriteres å opprette et nytt statlig organ med ansvar for å sikre samordning, langsiktighet og helhetsforståelse av arbeidet mot vold og overgrep.
- Friske midler til et massivt forebyggingsløft i tråd med Voldtektsutvalgets anbefalinger. Dette innebærer blant annet styrket seksualundervisning, gjennom å prioritere ressurser og midler til reell satsing på seksualitetsundervisning i hele utdanningsløpet.
- Styrket kunnskap og kompetanse i straffeforfølgningen ved å gjenopprette kompetanseenhet for voldtekt i Kripos, og at det gjenoprettes egne enheter for etterforskning og påtale av seksuallovbrudd i hvert politidistrikt. Vi mener også at det er viktig å sikre kontinuerlig kompetanseløft i hele straffesakskjeden. Dette inkluderer etterforskere, påtalejurister, advokater, dommere, helsepersonell og andre som er i kontakt med utsatte for voldtekt.

Sendt inn 30.04.2025